

Διαδρομές της ηγεμονίας: Αναζητώντας μία γκραμσιανή έννοια στις θεωρίες του Κοινωνικού Κράτους.

Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος

Αν και το έργο του Gramsci¹ εστιάζει σε θεματικές που απασχόλησαν τις μελέτες του κοινωνικού κράτους (όπως φορντισμός, θέματα φύλου, βιομηχανικές σχέσεις, δημογραφία κτλ), εν τούτοις δε μπορεί κανείς να μιλήσει για μία συστηματική διαπραγμάτευση των θεωριών του κοινωνικού κράτους από τη σκοπιά μίας γκραμσιανής οπτικής. Από την άλλη πλευρά, αρκετές μελέτες χρησιμοποιούν αποσπασματικά και με στερεότυπο τρόπο γκραμσιανές έννοιες ως αναλυτικό πλαίσιο για τη μελέτη συγκεκριμένων διαστάσεων του προνοιακού διακανονισμού. Με την εισήγηση αυτή αρχικά θα επιχειρήσω να ανασκευάσω το βασικό θεωρητικό επιχείρημα περί ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους ως αποτέλεσμα της εργατικής κινητοποίησης, χρησιμοποιώντας την έννοια της γκραμσιανής ηγεμονίας στις διάφορες μορφές της. Στην συνέχεια θα αναφερθώ σε δύο περιπτώσεις εφαρμογής της ηγεμονίας στο πλαίσιο της συζήτησης περί αναδιάρθρωσης του κοινωνικού κράτους και νέας σοσιαλδημοκρατίας, ενώ θα κλείσω με την διατύπωση μίας υπόθεσης εργασίας αναφορικά με την έννοια της ηγεμονίας ως ερμηνευτικού εργαλείου στην μελέτη του κοινωνικού κράτους.

I) Κοινωνικό Κράτος και οικονομισμός

Επιτρέψτε μου να ξεκινήσω με μία υπόθεση που επισημάνθηκε κατ' επανάληψη σε αυτό το συνέδριο καθώς επίσης και με μία τολμηρή παραλληλία. Η υπόθεση στην οποία προβαίνω εντοπίζεται στο ότι η γκραμσιανή σκέψη συνιστά μία τομή στην μαρξιστική θεωρία, διότι έρχεται σε ρήξη με έναν τριτοδιεθνιστικού τύπου οικονομικό αναγωγισμό των κοινωνικών φαινομένων. Σχετικοποιώντας τον αυστηρό διαχωρισμό μεταξύ βάσης και εποικοδομήματος, η γκραμσιανή σκέψη υπερβαίνει την μηχανιστική σχέση καθορισμού της οικονομίας πάνω στην πολιτική, προτείνοντας ένα πλέγμα διαμεσολαβήσεων το οποίο προβληματοποιεί την παραπάνω σχέση σε αναφορά με το ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας του κοινωνικού σχηματισμού. Το επιχείρημα αυτό αποτυπώνεται στην συγκρότηση μίας σειράς εννοιών ευρείας

¹ Όλες οι παραπομπές στον Γκράμσι προέρχονται από την αγγλική έκδοση αποσπασμάτων των τετραδίων. Gramsci A (1971) : *Selections from the Prison Notebooks*, London : Lawrence and Wishhart.

υποδήλωσης όπως η ηγεμονία , η κοινωνία πολιτών κ.α , οι οποίες διαθέτουν διαδικαστικό χαρακτήρα, εφ ‘ όσον αναδεικνύουν τους μηχανισμούς μετάβασης από μία κατάσταση πραγμάτων σε μία άλλη. Η παραλληλία την οποία προτείνω έχει να κάνει με το γεγονός ότι στις θεωρίες συγκρότησης του Κοινωνικού Κράτους παρατηρείται μία θεωρητική ρήξη ανάλογη με αυτή της μαρξιστικής θεωρίας, δηλαδή έχουμε και εδώ την κριτική του οικονομικού αναγωγισμού μέσα από το πρίσμα μίας πολιτικά διαμεσολαβούμενης σχεσιακής προσέγγισης .

Κύριος εκφραστής του οικονομικού αναγωγισμού στο πεδίο του κοινωνικού κράτους ήταν η περίφημη σχολή της «εκβιομηχάνισης» που είχε τις θεωρητικές αναφορές της στη λειτουργιστική κοινωνιολογία των δεκαετιών του 1950 -60 . Η εν λόγω σχολή, όπως μαρτυρά και ο τίτλος της, απομόνωνε την οικονομική δομή με τις δημογραφικές και γραφειοκρατικές συνεπαγωγές της ως τον βασικό παράγοντα ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους. Εν προκειμένω, ως κοινωνικό κράτος ορίζεται το επίπεδο των κοινωνικών δαπανών που διοχετεύεται μέσω του προϋπολογισμού σε ένα σύστημα προνοιακών προγραμμάτων. Η αναγκαιότητα αυτών των κοινωνικών δαπανών προέκυπτε αποκλειστικά και μόνο από τις ανάγκες που δημιουργούσε η διαδικασία εκβιομηχάνισης. Συγκεκριμένα η εκβιομηχάνιση προσλαμβάνονταν ως ένα άθροισμα του επίπεδου τεχνολογίας , του μεγέθους κατανάλωσης ενέργειας , του βαθμού εξαστικοποίησης και τέλος του επίπεδου εκπαίδευσης του πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά οι ανάγκες που αντιστοιχούσαν στην βιομηχανική δομή και αποτελούσαν το αντικείμενο το κοινωνικών δαπανών εντοπίζονταν κυρίως στην μητρότητα, στην ηλικία και σε κινδύνους αναφορικά με την ικανότητα άσκησης ή και διατήρησης της εργασίας .

Το βασικό θεωρητικό συμπέρασμα και εν μέρει ο κανονιστικός ορίζοντας αυτής της προσέγγισης, συμπυκνωνόταν σε μία έννοια που μας είναι περισσότερο γνώστη ως φετίχ των ακαδημαϊκών συζητήσεων την δεκαετία του 1990, σε διαφορετικό βέβαια επιστημονικό συγκείμενο, την έννοια της σύγκλισης. Επιγραμματικά οι εκπρόσωποι της σχολής πίστευαν ότι με την εξίσωση των οικονομιών σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκβιομηχάνισης οι κοινωνικές και πολιτικές διαφορές που υπήρχαν ανάμεσα στις χώρες θα αμβλύνονταν προς όφελος ενός πλουραλιστικού βιομηχανισμού

(pluralistic industrialism), ο οποίος τοποθετούνταν κάπου ανάμεσα στις μεσοαστικές πλέον δημοκρατίες της Δύσης (embourgeoisement) και στα κομμουνιστικά καθεστώτα².

Π) Η θέση των εξουσιαστικών πόρων και η κλασσική έννοια της γκραμισιανής ηγεμονίας.

Η βασικότερη κριτική διαπραγμάτευση του ανωτέρω οικονομιστικού επιχειρήματος προέρχεται από την θεωρία των εξουσιαστικών πόρων (power resources), η οποία λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική δομή επιχειρεί να συσχετίσει τον σχηματισμό προνοιακών θεσμών με τον βαθμό κινητοποίησης των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Σε αντίθεση με το επιχείρημα περί κοινωνικής σύγκλισης, αυτό που προτείνεται είναι μία θέση διαφοροποίησης των αναδιανεμητικών θεσμών στις καπιταλιστικές κοινωνίες, ανάλογα με την μορφή που λαμβάνει η διανομή των εξουσιαστικών πόρων ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Αν και το θεωρητικό πλαίσιο άφηνε ανοιχτό το ενδεχόμενο της μελέτης γενικότερα των κοινωνικών ανταγωνισμών σε σχέση με τον σχηματισμό των προνοιακών θεσμών, εν τούτοις αυτό εφαρμόστηκε κυρίως για την μελέτη της επιρροής που ασκούσε η πολιτική κινητοποίηση της εργατικής τάξης ως προς τη διαμόρφωση του Κοινωνικού Κράτους.

Η βασική θέση εντοπιζόταν στο ότι η άνοδος ισχυρών σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στην εξουσία οδηγούσε στην μείωση της ανισότητας και στην εμβάθυνση του κοινωνικού κράτους στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Η παραπάνω θέση συνοδευόταν και από δύο θεωρητικές συνεκδοχές:

1) Εφόσον η εργατική τάξη μέσα από τις πολιτικές οργανώσεις που την εκπροσωπούσαν εκμεταλλευόταν τους εξουσιαστικούς πόρους, δηλαδή εκλεγόταν στην κυβέρνηση, τότε θα άρχιζε ένας κύκλος ηγεμονίας της, καθώς η θεσμική ενίσχυση των αναδιανεμητικών πολιτικών θα ενίσχυε την ταξική της ταυτότητα και το ειδικό της βάρος στον κοινωνικό σχηματισμό.

² Αντί πολλών βλέπε Wilensky H(1975): *The welfare state and equality*, L.A: California University Press , Cutright P(1965): *Political Structure ,Economic Development and National Social Security Programs in American Journal of Sociology* , 70(2). Ο Clark Kerr θεωρούσε ότι εξ 'ατίας της προϋπάρχουσας κουλούρας και ειδικότερα της ιδεολογίας των ελίτ που καθοδηγούσαν τα πρώτα στάδια της εκβιομηχάνισης οι κοινωνίες παρουσίαζαν υψηλό βαθμό διαφοροποίησης. στην πορεία όμως οι επιρροές της εκβιομηχάνισης αποδεικνύονται ισχυρότερες και επηρεάζουν τις ελίτ οι οποίες ηγεμονεύουν στον κοινωνικό σχηματισμό και μεταβάλλουν την θεσμική υποδομή της κοινωνίας . Βλ Kerr C (et. Al) (1960) : *Industrialism and Industrial Man : The problems of Labour and Management in Economic Growth*, Cambridge Mass: Harvard University Press.

2) Η ηγεμονική αυτή δυναμική θα τροποποιούσε σταδιακά τους θεσμούς οι οποίοι ,κάτω από την ηθική- πολιτική ηγεμονία της εργατικής τάξης, θα απεμπολούσαν τον καπιταλιστικό τους χαρακτήρα και θα μετατρέπονταν σταδιακά σε σοσιαλιστικούς.

Η προσέγγιση αυτή μολονότι προσιδιάζει σε ένα δευτεροδιεθνιστικού τύπου ρεφορμισμό, εντούτοις συνιστά μία ρήξη με την συγκεκριμένη παράδοση καθώς δεν πρόκειται εδώ για την υπαγωγή των θεσμών ηγεμονίας μέσα στο κράτος, η οποία ναι μεν επιτρέπει την συγκρότηση της εργατικής τάξης σε πολιτικό υποκείμενο ωστόσο αποτρέπει την ηγεμονική επέκτασή της, εφ' όσον αυτή υποτάσσεται σε ένα πλαίσιο παθητικής συναίνεσης . Αντίθετα, το ταξικό πολιτικό υποκείμενο παρουσιάζεται ως οιοσδήποτε ηγεμονικό προωθώντας μέσα από τους κρατικούς θεσμούς την ηγεμονία του, διαμέσου της απόσπασης ενεργητικής συναίνεσης των λοιπών ταξικών σχηματισμών.

Ουσιαστικά η ανάλυση της θέσης των εξουσιαστικών πόρων εδράζεται σε μία κλασσική έννοια της ηγεμονίας που αναπτύσσεται σε δύο στάδια . Το πρώτο στάδιο οριοθετεί την ανάπτυξη της ηγεμονίας ως πολιτικής στρατηγικής .Σύμφωνα με αυτή η κοινωνική ομάδα ξεπερνά την αρχική φάση συνειδητοποίησης που αντιστοιχεί σε ένα οικονομικό-συντεχνιακό στάδιο και περνάει στη φάση της επιδίωξης της ηθικής και πολιτικής ηγεμονίας στην κοινωνία πολιτών ,η οποία επικυρώνεται εν τέλει με την κυριαρχία της πάνω στο κράτος(φυσικά όλη αυτή η διαδικασία διαμεσολάβείται και από την συγκρότηση του «μοντέρνου ηγεμόνα», δηλαδή του πολιτικού κόμματος).Το δεύτερο στάδιο έχει να κάνει με την σημασιολογία της ηγεμονίας ως μορφής κυριαρχίας. Σε αυτή την περίπτωση το ζήτημα μετατοπίζεται στην διατήρηση και αναπαραγωγή της ταξικής ηγεμονίας, μέσα από την ιδεολογική αναθέσμιση των κρατικών δομών και την υπαγωγή τους σε ένα νέο οργανικό σύνολο, το οποίο θα περιλαμβάνει σύσσωμη την κοινωνία πολιτών .

Το θεωρητικό ρεύμα των εξουσιαστικών πόρων αποτέλεσε βασικό σημείο αναφοράς στις προσεγγίσεις του κοινωνικού κράτους τις δεκαετίες 1970-1980 και ως εκ τούτου συγκέντρωσε ένα μεγάλο μέρος της κριτικής που ασκούνταν στις συζητήσεις περί κρίσης του εν λόγω θεσμού. Εδώ θα αναφερθώ επιγραμματικά σε δύο κριτικές που έχουν σημασία για την ανάλυσή μας. Η πρώτη κριτική έχει να κάνει με το γεγονός ότι η παραδοσιακή κοινωνική συνιστώσα της σοσιαλδημοκρατίας, δηλαδή η βιομηχανική εργατική τάξη, εξασθενεί στο πλαίσιο των μεταβιομηχανικών κοινωνιών . Άμεση συνεπαγωγή της παραπάνω κατάστασης είναι η συρρίκνωση της εκλογικής βάσης των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, γεγονός που μεταφράζεται σε μία ιδεολογική κρίση με άμεσο αντίκτυπο στους θεσμούς του κοινωνικού κράτους. Η

παραπάνω άποψη, αν και όχι αβάσιμη, νομίζω ότι προσεγγίζει το ζήτημα με λάθος οπτική στο μέτρο βέβαια που αυτή συσχετίζει την εκλογική συρρίκνωση με την υποχώρηση του κοινωνικού κράτους.

Αυτό στο οποίο θα μπορούσε να εστιάσει κανείς δεν είναι τόσο η κοινωνική σύνθεση της εκλογικής βάσης, όσο το γεγονός ότι η χρήση της ηγεμονίας ως μορφής κυριαρχίας ήρθε σε αντίφαση με την αντίληψη περί ηγεμονίας ως μορφής πρακτικής. Η ηγεμονία ως μορφή κυριαρχίας συμπλήρωνε την πολιτική πρακτική εφ' όσον μέσα από την θέση του κρατικού ρεφορμισμού, που περιγράψαμε παραπάνω, αποσκοπούσε στην παγίωση της ταξικής κυριαρχίας και στο σταδιακό πέρασμα στον σοσιαλισμό. Ωστόσο ο κρατικός ρεφορμισμός όπως αυτός υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους δεν εξασφάλισε την ταξική παγίωση αλλά αντιθέτως οδήγησε στην παραγωγή νέων ταξικών σχέσεων οι οποίες υπονόμευσαν τελικά τις κοινωνικές προϋποθέσεις της σοσιαλδημοκρατικής ηγεμονίας ως πρακτικής.

Η δεύτερη κριτική που θα μπορούσε να ασκηθεί (και που θεωρώ πως δεν έχει επισημανθεί αρκετά) αφορά στο ότι η προσέγγιση των εξουσιαστικών πόρων επικεντρώνεται κατά βάση στις κοινωνικές προϋποθέσεις της ηγεμονίας, χωρίς να εξετάζει συστηματικά ένα άλλο απαραίτητο στοιχείο της: την ιδεολογία. Συγκεκριμένα, οι ερμηνείες που επικεντρώνουν στην εκλογική ηγεμονία των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, θεωρούν ως δεδομένη μία έννοια ιδεολογίας η οποία αντιστοιχεί σε ένα άθροισμα των παραδοσιακών διεκδικήσεων του εργατικού κινήματος, χωρίς όμως αυτές να εντάσσονται συστηματικά σε ένα συμβολικό σύστημα που να αρθρώνεται στο πλαίσιο συγκεκριμένων κανονιστικών αρχών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, αφ' ενός στο να μην μπορεί κανείς να αξιολογήσει σε ποιο βαθμό η σοσιαλδημοκρατία συγκροτήθηκε σε ιστορικό μπλοκ, και αφ' ετέρου στο να μην αποσαφηνίζεται ποια είναι τα διακριτά ποιοτικά χαρακτηριστικά των σοσιαλδημοκρατικών θεσμών κοινωνικού κράτους, καθώς το τελευταίο προσδιορίζεται μόνο σε σχέση με την λειτουργία της αναδιανομής και εν μόνον μέρει με το καθεστώς ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής.

III) Η νέα σοσιαλδημοκρατία και οι δύο αναθεωρήσεις της ηγεμονίας.

Τα δύο σημεία κριτικής που παραθέσαμε παραπάνω αποτέλεσαν τις αφετηρίες οι οποίες σε συνδυασμό με τη δυσμενή συγκυρία των δεκαετιών 1970-1980 αναπροσανατόλισαν τις μελέτες του κοινωνικού κράτους σε νέες κατευθύνσεις. Υπό το φως της γλωσσολογικής στροφής στις κοινωνικές επιστήμες που

συνδυάστηκε με την ανάδυση του μεταδομισμού, το γνωστικό αντικείμενο του κοινωνικού κράτους κατακερματίζεται σε επιμέρους κοινωνικές πολιτικές, οι οποίες μελετώνται μεμονωμένα ως ρηματικές πρακτικές. Σε αυτό το νέο πλαίσιο η έννοια της ηγεμονίας αποσύρεται από τις υλικές και κοινωνικές προκείμενες της εμφανιζόμενη ως μία στρατηγική του λόγου (discursive strategy). Στον αντίποδα αυτών των προσεγγίσεων αναπτύσσονται δύο ακαδημαϊκές συζητήσεις που επιχειρούν την ανασύσταση του κοινωνικού κράτους συνολικά ως πολιτικού θεσμού και όχι ως ασύνδετο σύνολο κοινωνικών πολιτικών. Η πρώτη ακαδημαϊκή συζήτηση οργανώνεται καθαρά πάνω στην βάση την συγκυρίας, δηλαδή στην εμφάνιση της νέας Σοσιαλδημοκρατίας και του τρίτου δρόμου, ενώ η δεύτερη, που δεν θα μας απασχολήσει εδώ, εδράζεται σε μία συγκροτημένη θεωρητική βάση και περιστρέφεται γύρω από το θέμα των καθεστώτων ευημερίας. Η συζήτηση για τη νέα σοσιαλδημοκρατία μολονότι χαρακτηρίζεται από έναν υπέρμετρο βαθμό θεωρητικού εκλεκτικισμού που προκύπτει από την άναρχη παράθεση επιστημονικών επιχειρημάτων, εν τούτοις διεξάγεται γύρω από δύο βασικούς άξονες 1) την εξασθένιση της εργατικής τάξης και ως εκ τούτου την άμβλυνση της αντίθεσης κεφαλαίου-εργασίας ως της κύριας διαιρετικής κοινωνικής τομής και 2) της ιδεολογικής μετάλλαξης της σοσιαλδημοκρατίας στο πλαίσιο του νέου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Υπό αυτό το πρίσμα θα απομονώσω από την όλη συζήτηση δύο περιπτώσεις εφαρμογής των γκραμισιανών εννοιών η χρησιμοποίηση των οποίων δίνουν νομίζω ένα στίγμα για το που κινείται η μελέτη του κοινωνικού κράτους σε αυτή την προβληματική. Η πρώτη περίπτωση, που αναπτύσσεται από τον Jessop, έχει να κάνει με την χρησιμοποίηση της γκραμισιανής έννοιας του ιστορικού μπλοκ η οποία υιοθετείται ως κριτήριο κατάταξης τύπων κοινωνικού κράτους. Η έννοια καθ' εαυτή αποσπάται από το Γκραμισιανό συγκείμενο και ανασηματοδοτείται ως μία ιστορικά συγκεκριμένη, ενδεχομενική αντιστοίχιση ανάμεσα στις οικονομικές, πολιτικές και ηθικές διαστάσεις ενός δεδομένου κοινωνικού σχηματισμού³. Σε αντίθεση με την γκραμισιανή θεώρηση όπου η συγκρότηση του ιστορικού μπλοκ προϋποθέτει ως περιεχόμενο τις υλικές δυνάμεις και ως μορφή την ιδεολογία (Gramsci p 377), η προσέγγιση του Jessop θεωρεί ότι η άσκηση της ηγεμονίας και η συγκρότηση του ιστορικού μπλοκ

³ Jessop B (2002) : *The future of the capitalist state*, Cambridge : Polity. Ο Gramsci ορίζει το μπλοκ ως εξής: Δομές και υπερδομές συγκροτούν ένα ιστορικό μπλοκ. Έχουμε ένα ιστορικό μπλοκ όταν ένα περίπλοκο, αντιφατικό και δυσαρμονικό σύνολο των υπερδομών είναι η αντανάκλαση του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής.

εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους διανοούμενους, οι οποίοι είναι σε θέση μέσα από τα ηγεμονικά σχέδια τους να επιτύχουν ένα συμβιβασμό ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνικές δυνάμεις γύρω από μία δεδομένη οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση. Με κριτήριο τα παραπάνω επιχειρείται η διάκριση ανάμεσα σε Κεϋνσιανό εθνικό κοινωνικό κράτος (Keynsian welfare national state) και σε Σουμπετέριανο Κράτος ανταγωνισμού (Scumpeterian Competition state).

Η δεύτερη περίπτωση που αναπτύσσεται από τον Fitzpatrick επικεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά στο επίπεδο της ανάλυσης λόγου, προσπαθώντας να ερμηνεύσει αλλά και να ανανεώσει το πολιτικό ρεύμα της Νέας Σοσιαλδημοκρατίας. Το βασικό θεωρητικό εργαλείο της ανάλυσης είναι ο όρος «ανοιχτή ηγεμονία». Ακολουθώντας την ανάλυση των Laclau και Mouffe, ο Fitzpatrick θεωρεί πως ο όρος ηγεμονία δεν εγκλωβίζεται πλέον στην ταξική διάσταση αλλά διαχέεται σε όλες τις μορφές κοινωνικής ταυτότητας. Με βάση το παραπάνω η έννοια του πολιτικού αγώνα για ηγεμονία αναπαρίσταται ως ένα συμβολικό πεδίο που λειτουργεί στην βάση του διπόλου εγκλεισμός /αποκλεισμός, στο πλαίσιο του οποίου εγκαταλείπονται ή ενεργοποιούνται ιδεολογικές αρχές. Όποιο σύνολο ιδεολογικών αρχών καταφέρει να αποκλείσει τις αντίπαλες και να ηγεμονεύσει στο συμβολικό πεδίο, καθίσταται η κυρίαρχη ιδεολογία της κοινωνίας. Το πρόβλημα εδώ είναι ότι η κυριαρχία σημαίνει τον ολοκληρωμένο εγκλεισμό ενός ιδεολογικού συστήματος με τον ταυτόχρονο αποκλεισμό των υπολοίπων γεγονός που οδηγεί σε ολοκληρωτισμό. Η ηγεμονία λοιπόν οδηγεί από μόνη της σε ολοκληρωτισμό και για να αποφευχθεί αυτό προτείνεται ο όρος «ανοιχτή ηγεμονία». Ο προσδιορισμός προέρχεται από τον Popper αλλά και αυτός με την σειρά του ανασηματοδοτείται ως μία διακύμανση από και προς των αποκλεισμό ούτως ώστε να διαφυλάσσεται η ηγεμονία από τις κακοτοπιές. Το παραπάνω σχήμα χρησιμοποιείται για να ερμηνεύσει την μετάβαση από το κοινωνικό κράτος στο κράτος κοινωνικής επένδυσης. Αυτή την τελευταία μορφή κράτους ευαγγελίζεται η νέα σοσιαλδημοκρατία, το πρόβλημα όμως είναι ότι στο πλαίσιο αυτής της μορφής τα σοσιαλδημοκρατικά στοιχεία αποκλείονται ενώ τα συντηρητικά ιδεολογικά στοιχεία διευρύνουν τον ιδεολογικό εγκλεισμό τους⁴.

⁴ Βλ Fitzpatrick T (2003): *After the new social democracy : social welfare for the twenty-first century*, Manchester: Manchester University Press.

IV) Μία υπόθεση εργασίας

Συνοψίζοντας, μέχρι τώρα αναλύσαμε στο πλαίσιο των διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων του κοινωνικού κράτους, κατά βάση τέσσερις μορφές ηγεμονίας : ηγεμονία ως πολιτική πρακτική , ηγεμονία ως μορφή κυριαρχίας , ηγεμονία ως κοινωνική στρατηγική, (δηλαδή ως απόρροια μία κοινωνικής ομάδας, των διανοουμένων που στόχο έχει την στοιχειοθέτηση ενός ιστορικού μπλοκ) και τέλος ηγεμονία ως ιδεολογική διαπάλη . Η έννοια φαίνεται να περιδινεί κάπου ανάμεσα στις κοινωνικές δυνάμεις, στις ρηματικές πρακτικές και στις πολιτικές δομές, προσφέροντας διαφορετικές απαντήσεις ανάλογα με το πως τίθεται το ερώτημα κάθε φορά .

Θα κλείσω διατυπώνοντας μία θεωρητική θέση ως προς το πως θα μπορούσε να χρησιμεύσει η έννοια της ηγεμονίας στη μελέτη τόσο των κλασσικών όσο και των υπό διαμόρφωση μορφών κοινωνικού κράτους. Με αφορμή την μελέτη του Risorgimento, ο Gramsci διατύπωσε την περίφημη θέση ότι μπορεί να υπάρξει πολιτική ηγεμονία από μία τάξη πριν την ανάρρηση της στην εξουσία, αλλά ότι η συγκεκριμένη τάξη δεν θα πρέπει να αρκείται στην υλική δύναμη που αντλεί από αυτή την κατάσταση για να ασκήσει πολιτική καθοδήγηση και ηγεμονία (Gramsci 57) . Επιπλέον σε ένα άλλο διάσημο χωρίο από τον ηγεμόνα παρατηρείται ότι « αναμφίβολα το γεγονός της ηγεμονίας προϋποθέτει ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα και οι τάσεις των ομάδων πάνω στις οποίες η ηγεμονία θα ασκηθεί και ότι αυτά τα συμφέροντα πρέπει να συμβιβαστούν – Με άλλα λόγια αυτό σημαίνει ότι η καθοδηγητική ομάδα πρέπει να κάνει θυσίες οικονομικού-συντεχνιακού τύπου» .(Gramsci 161) . Εδώ βλέπουμε την ηγεμονία να παρουσιάζεται ως ένα *quid pro quo*

ανάμεσα στην πολιτικά συνειδητοποιημένη κοινωνική ομάδα και σε αυτές που ετεροκαθορίζονται από τα όρια της παραγωγικής δομής. Νομίζω ότι αυτή η έννοια της ηγεμονίας συνιστά ένα χρήσιμο εργαλείο για τη μελέτη του κοινωνικού κράτους διότι θεματοποιεί τον τρόπο με τον οποίο ένας συνασπισμός κοινωνικών ομάδων που εκ περιτροπής αναρρήεται στην εξουσία είναι σε θέση να δημιουργήσει μία πολιτική δεσμευτικότητα του πλαισίου θεμελίωσης των δημόσιων πολιτικών .Με αυτό τον τρόπο ο συνασπισμός των κοινωνικών ομάδων με καθοδηγήτρια πάντα την πολιτικά συνειδητοποιημένη , ηγεμονεύει την πολιτική κόνιστρα δημιουργώντας εξαρτημένες πορείες (*path dependencies*) πολιτικής οι οποίες καθορίζουν εν τέλει την θεσμική αρχιτεκτονική ενός δεδομένου κοινωνικού κράτους .